

*Kỷ niệm 215 năm ngày mất của Danh sư Võ Trường Toản
9 tháng 6 Nhâm Tí (1792) – 9 tháng 6 Đinh Hợi (2007)*

Ai có về Bến Tre.

Từ Thị xã Bến Tre theo tỉnh lộ 885 chừng 30 phút đường bộ là chúng ta đến Ba Tri. Vùng đất này là nơi yên nghỉ của nhiều danh nhân: nhà thơ yêu nước Nguyễn Đình Chiểu, Danh sư Võ Trường Toản

Tại đó phần mộ của cụ Võ nằm trên phần đất của dòng tộc Phan tại xã Bảo Thạnh. Cách đó chừng 100m là phần mộ của Cụ Phan Thanh Giản.

Cụ Võ là nhà giáo, nhà thơ lỗi lạc của đất Nam Bộ xưa vào thế kỷ XVIII.

Không rõ Cụ sinh năm nào, chỉ biết Cụ là người làng Thanh Khê, dinh Quảng Đức (hiện nay là xã Thanh Khê, huyện Quảng Điền, tỉnh Thừa Thiên Huế) vào cư ngụ lâu đời tại làng Hòa Hưng, huyện Bình Dương, phủ Tân Bình (hiện nay là vùng Hòa Hưng, Quận 10).

Cụ Võ xuất thân trong một gia đình có học, chịu ảnh hưởng sâu sắc và tôn sùng đạo Nho. Cụ vốn là người nổi tiếng đạo đức thanh khiết, sống không thích cầu cạnh bon chen. Là một người học rộng, biết nhiều giỏi thơ văn chữ Hán. Ngoài nhà giáo, cụ Võ còn là nhà thơ. khi chữ Nôm đang đà phát triển. Cụ có vợ và chỉ có một con gái, nhưng chẳng may con gái Cụ đã đoán mệnh khi còn thơ ấu.

Theo một số tài liệu, thì sử dĩ tài liệu ghi chép về thân thế sự nghiệp của Cụ quá ít ỏi là do sách vở, tài liệu ghi chép đời Gia Long bị thất lạc, tiêu tan trong biến cố Cần Vương năm Ất Dậu (1885) ở Huế.

Thơ văn Cụ chỉ còn lại một bài Phú nổi tiếng đương thời đó là bài **“Hoài cổ phú”** với 24 câu . Cụ Võ sống vào thời loạn lạc, không cần danh lợi...

Trong **“Hoài cổ phú”** Cụ đã nhận ra những biến đổi trong cuộc bể dâu :

“Cho hay đời đổi ấy lẽ thường, mới biết thảo ngay là lẽ cả”.

Ở ẩn, mở trường dạy học và đào tạo nhiều nhân tài cho đất nước vào thế kỷ XIX, trong đó có **“Gia Định Tam Gia Thi”** được người đời ca tụng: Trịnh Hoài Đức (tác giả của Gia Định Thành Thông Chí), Lê Quang Định (tác giả Hoàng Việt Thống Nhất Địa Dư Chí), Ngô Nhơn Tịnh... và còn nhiều trí thức khác .

Trên phần mộ Cụ có câu liễn đối như sau :

**“Triều hữu quân danh, bản thuộc Hà phần cựu học
Đầu Nam phong giáo, tề khâm Nhạc lộc ư duy”**

Nghĩa là :

**“Những người có tiếng tăm trong triều một nửa là học trò của Ông
Phong khí của sự giáo hóa ở phương Nam, đều thừa hưởng uy tín còn sót lại của ông”.**

Các học trò của Cụ sau này mỗi người có một hoàn cảnh và con đường đi khác nhau nhưng họ đều chịu ảnh hưởng sâu sắc tính cách của người Thầy mình. Đó là ngay thẳng, quý trọng lẽ phải. Đó là cẩn thận tỉ mỉ, tận tâm với công việc chung, biết thương yêu con người, sống trong sạch giản dị. Các nhà thơ , các sĩ phu yêu nước đương thời và sau này ở Nam Bộ như Nguyễn Đình Chiểu, Huỳnh Mẫn Đạt, Phan Văn Trị, ... đều chịu ảnh hưởng nhiều bởi tư tưởng, nhân cách của cụ Võ.

Sau khi thu phục được Gia Định, Chúa Nguyễn Phúc Ánh biết Cụ là người học cao, hiểu rộng, có uy tín trong nhân dân nên vẫn thường mời Cụ tới giảng sách, bàn luận chính trị, muốn trọng dụng Cụ, nhưng Cụ một mực chối từ, mở trường dạy học.

Cụ soạn thảo một bản điều trần dâng lên triều đình gọi là “Thái bình thập sách” (Mười điều trần về hòa bình). Trong đó Cụ nêu lên những biện pháp cụ thể, yêu cầu triều đình chấm dứt chiến tranh loạn lạc, cùng nhau đoàn kết xây dựng đất nước, bớt khó khăn gian khổ cho nhân dân.

Ngày 9.6 Nhâm Tí (27.7.1792) Cụ mất và được an táng tại làng Hòa Hưng, tỉnh Gia Định . Tuy không có con, ít họ hàng thân hữu, nhưng các sĩ phu và nhân dân tỉnh Gia Định và các nơi hội tụ về đây để viếng Cụ.

Sau khi Cụ mất vua Nguyễn truy tặng cho Cụ danh hiệu

“*Gia Định Xử Sĩ Sùng Đức Võ Tiên Sinh*”.

Học trò của Cụ làm quan trong triều hợp soạn liền đối viếng Cụ:

**“*Sinh tiên giáo huấn đặc nhân vô tử như hữu tử
Một hậu thanh danh lại thế, tuy vong dã bất vong*”**

nghĩa là:

**“*Lúc sống dạy dỗ học trò nên người, không con mà vẫn có
Khi mất lưu truyền được tiếng thơm, tuy mất tử như còn*”**

Câu đối này được treo tại Đình Chí Hòa, nhưng đã bị hỏng mất theo thời gian.

Sau khi Cụ mất triều đình miễn sưu dịch cho người con nuôi tên Trúc để trông coi tế tự. Năm 1819 người cháu của Cụ Võ là Võ Thái Đồng được triều đình cho miễn sưu dịch để chăm lo việc tế tự .

Sau khi Pháp chiếm Nam Kỳ và triều đình Huế nhượng 3 tỉnh Biên Hòa, Gia Định, Định Tường theo hòa ước Nhâm Tuất (1862), vùng đất Hòa Hưng thành thuộc địa của Pháp.

Điều đau xót của các Nhân sĩ, môn đệ của Cụ lúc bấy giờ là thân xác Thầy mình nằm trong vùng đất giặc chiếm đóng. Mặc dù không phải là học trò của Thầy nhưng Cụ Phan Thanh Giản kính trọng Cụ như Thầy, hết lòng tôn trọng sùng bái và nhận Cụ là Thầy mình. Vì thế vào năm Tự Đức thứ 20 nhằm ngày 28.3 năm Đinh Mão (1867) các tri thức chịu ảnh hưởng tư tưởng của Thầy gồm Phan Thanh Giản (Kinh lược sứ Nam Kỳ), Nguyễn Thông (Đốc học Vĩnh Long), Phạm Hữu Chánh (Án sát An Giang)... cùng nhiều bạn đồng liêu, các môn đệ của Thầy . đã cử ông Nguyễn Thông làm chủ lễ việc cải táng hài cốt của Thầy (cùng vợ và con gái) về làng Bảo Thạnh (nay là ấp Thạnh Nghĩa, xã Bảo Thạnh, huyện Ba Tri, tỉnh Bến Tre)

Riêng chủ lễ Nguyễn Thông đã có bài thơ tôn vinh sáng ngời công đức của Cụ Võ :

**“*Một quyển đại học phát huy ý nghĩa tinh vi
Rực rỡ như dòng ngân hà ngời ngời trên trời thu
Trời sinh bậc đại hiền để dạy dỗ cho đời
Công nghiệp không phải ở chỗ làm quan nơi triều đình
Mà đem tâm pháp truyền cho học trò”.***

Lễ cải táng tổ chức qui mô, các quan đầu tỉnh, các Viên thụ, Huấn đạo giáo, học trò cùng thân hào, nhân sĩ các tỉnh An Giang, Hà Tiên, Gia Định... đều tham dự đủ cả.

Cụ Phan Thanh Giản viết văn bia khắc dựng vào mộ Cụ, nhưng do tình hình chiến sự nên đến năm Nhâm Thân (1872) mới dựng bia xong.

Sự việc dời mộ Cụ Võ Trường Toản từ Gia Định về Ba Tri có ý nghĩa rất lớn về mặt chính trị, giáo dục thời bấy giờ, thể hiện được truyền thống tôn sư trọng đạo của dân tộc ta.

Một điều nhân văn vô cùng sâu sắc là gần 150 năm qua từ khi phần mộ Cụ dời về đây, thì phần mộ của Cụ được nhiều thế hệ con cháu tộc Phan tại xã Bảo Thạnh trông coi và chăm sóc. Tiếp tục đến hiện nay có Cụ Phan Văn Năm là cháu 6 đời của Cụ Phan Thanh Giản đang trông coi chăm sóc khu di tích của Cụ Võ.

Do điều kiện chiến tranh, tình hình kinh tế xã hội nên khu mộ này trước đây chưa được quan tâm đầy đủ. Những năm gần đây khu di tích này được tỉnh Bến Tre, đặc biệt nhất là các trường Võ Trường Toản thành phố Hồ Chí Minh vận động giáo viên, học sinh và cha mẹ học sinh và báo Sài Gòn Giải Phóng... đã có nhiều đóng góp để trùng tu, mở rộng, xây cổng Tam Quan, xây tường rào, xây Miếu Sư Biểu thờ tự...

Khu di tích được tọa lạc trên vùng đất gò khoảng 2000m² rất khang trang, sạch đẹp gồm 3 ngôi mộ của Cụ ông, cụ Bà và con gái. Trong khu mộ có nhà thờ và vườn cây bóng mát, quanh năm ấm áp khói hương.

Phần mộ Cụ Võ cùng nằm trên một con đường với mộ Cụ Phan Thanh Giản.

Ngày 31.1.1998 Bộ trưởng văn hóa thông tin đã có Quyết định số 95/QĐBT công nhận khu di tích Cụ Võ là di tích lịch sử Quốc gia .

Hằng năm đến ngày 9.6 âm lịch tỉnh Bến Tre, huyện Ba Tri và các trường phổ thông Võ Trường Toản thành phố Hồ Chí Minh đều tề tựu về khu di tích tổ chức tế lễ và dâng hương

Để ghi nhớ công ơn Cụ người có công lớn trong sự nghiệp giáo dục của đất nước. Đến nay, tại thành phố Hồ Chí Minh có 3 trường phổ thông mang tên Danh sư Võ Trường Toản gồm:

- Trường Tiểu học Võ Trường Toản quận 10, thành lập năm 2002, nằm trên đường Lý Thường Kiệt, Quận 10,

- Trường Trung học Võ Trường Toản, Sài Gòn thành lập năm 1955 (sau này là trường THCS Võ Trường Toản Quận 1) tọa lạc tại đường Nguyễn Bình Khiêm, Quận 1.

- Trường Trung học phổ thông Hiệp Thành quận 12, thành lập năm 1999 nằm ở phường Hiệp Thành, Quận 12 (và nhân kỉ niệm 5 năm thành lập vào 2004, đã đổi tên thành Trung học phổ thông Võ Trường Toản) .

Các trường nêu trên đều là trường tiên tiến nhiều năm và là trường trọng điểm của các quận. Ngoài ra, tại Thành phố Hồ Chí Minh có đường Võ Trường Toản hiện nay nằm ở quận Bình Thạnh, Quận 5 và Quận 2.

Đặc biệt từ năm 1998 Sở Giáo Dục & Đào Tạo thành phố Hồ Chí Minh và báo Sài Gòn giải phóng đã thành lập giải thưởng Võ Trường Toản để vinh danh các thầy cô giáo có

nhiều cống hiến cho sự nghiệp giáo dục thành phố vào ngày nhà giáo Việt Nam 20/11 hằng năm. Trong vài năm trở lại đây giải thưởng này đã phát triển ở nhiều tỉnh Đồng bằng sông Cửu Long trong đó có Bến Tre.

Theo sự kiến từ năm 2007, nhân dịp kỉ niệm 10 năm thành lập giải thưởng, thành phố Hồ Chí Minh sẽ nâng giải thưởng này lên thành giải thưởng của thành phố Hồ Chí Minh chứ không còn là giải thưởng của ngành.

Năm 2005 Thầy Cô giáo Trường THPT Võ Trường Toản Q.12 , về Ba Tri dự lễ giỗ

Nhân dịp kỉ niệm 215 năm ngày mất của Danh sư Võ Trường Toản chúng ta thấp nén hương kỉ niệm, đồng thời ghi nhớ, khắc sâu và phát huy truyền thống tôn sư trọng đạo của dân tộc ta.

TP.Hồ Chí Minh, ngày 9 tháng 6 Đinh Hợi (22/7/2007)

Hồ Đặc Anh

Hiệu Trưởng Trường THPT Võ Trường Toản, Quận 12

Email: hoan52@gmail.com